

Рідна

№ 18/2012

ISSN 1644-7794
КВАРТАЛЬНИК
УКРАЇНСЬКОГО
ВЧИТЕЛЬСЬКОГО
ТОВАРИСТВА
У ПОЛЬЩІ

мова

Зміст

Від редакції

Марко Сирник
Українське шкільництво в Польщі
— виклики й пріоритети 3

Література

Ярослава Кобилко
Нашому роду нема переводу! 5

Дмитро Дроздовський
Екзистенційні мотиви й ситуації
в малій прозі Олеся Гончара 7

Психологія

Віктор Юрченко
Формування в молоді національної
самосвідомості — одне з головних
завдань освіти 13

Марія Стець
Любити. Але розумно 16

Лідія Подшивайлова
Михайло Подшивайлов
Практичний досвід реалізації
психологічного забезпечення
розвивального навчально-виховного
середовища 19

Методика

Станіслав Караман
Аналіз художнього, публіцистичного
та наукового тексту 23

Сергій Омельчук
Вивчення іменника на матеріалі
лексичних новотворів: дослідницьке
опрацювання 33

Ольга Біляченко
Українська мова 37

Ольга Караман
Основні напрями роботи
зі стилістики 41

Надія Леонова
Здібності та задатки як базові чинники
обдарованості 46

Світлана Дубовик
Мовленнєвий етикет у професійній
культурі педагога 50

Олена Деркач
Лексика. Власне українські слова.
Запозичені слова 55

Наталія Дзямулич
Наш «Заповіт» 60

Anna Smołyńczak-Bagińska
Rozkład zajęć w gimnazjum
2012/1013 65

Історія

Геннадій Бондаренко
Педагогічні ідеї Василя Сухомлинського
як концептуальна основа розвитку
комунікативної компетентності
у вчителя початкової школи 73

Обговорення

Tomasz Wicherkiewicz
Opinia 77

Марко Сирник
Рапорт експертів: ми маємо права! 81
Informacja na temat oświaty mniejszości
narodowych i etnicznych w Polsce 85

Путівник

Марко Сирник
Закладаємо пункт навчання — крок за
кроком 93

Документи

Apel 98
Projekt utworzenia Centrum Rozwoju
Edukacji Mniejszości Narodowych
w Polsce 99

Конкурс з історії на тему «Де твоя мала
батьківщина?» (Мое розуміння акції
«Вісла») 101

«Рідна мова»

— освітній кварталник
Українського вчительського
товариства у Польщі

Редакція:

Андрій Вонторський (Щецин)
Марія Стець (Перемишль)
Тадей Карабович (Голя)
Марко Сирник (Валч) —
головний редактор
Ярослава Кобилко (Гіжицько)
Гжегож Муцовський (Валч) — Інтернет-
видання
Христина Сирник (Валч) — секретар
редакції

Співробітники:

проф. Роман Дрозд (Слупськ) — історія
д-р габ. Ярослав Сирник (Вроцлав)
— історія
Віктор Юрченко (Київ) — психологія,
директор Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса
Грінченка, кандидат психологічних
наук, доцент, професор кафедри
психології
Станіслав Караман (Київ) — педагогіка,
методика, доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
української мови і методики навчання
Гуманітарного інституту Київського
університету імені Бориса Грінченка
Дмитро Дроздовський (Київ) — сучасна
українська література, Інститут
літератури ім. Т. Шевченка НАНУ,
«Всесвіт»
Вадим Оліфіренко (Донецьк) —
педагогіка, літературознавство,
Донецький національний університет,
доцент, кандидат педагогічних наук

Графічне оформлення:

Тереса Олещук

Коректа:

Катерина Сень

Видавець

Об'єднання українців у Польщі

Адреса редакції:

78-600 Wałcz
Dolne Miasto 10/80
tel. (67) 258 98 87
e-mail: proswita@op.pl
[http://www.interklasa.pl/portal/
dokumenty/r_mowa/](http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/)

Номер надрукований завдяки фінансовій
підтримці Міністерства національної
освіти

Під час використання матеріалів,
посилання на журнал «Рідна мова»
— обов'язкове

Віктор Юрченко

м. Київ, Україна
директор Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса
Грінченка, кандидат психологічних наук

Формування в молоді національної самосвідомості — одне з головних завдань освіти

Соціально-психологічною передумовою побудови громадянського суспільства, утвердження демократії і збереження незалежності України є формування в її громадян національної гідності, патріотичних почуттів і відповідальності за долю держави. У зв'язку з цим освіта повинна сприяти розвитку української культури, утверджувати українську національну ідею, формувати в дітей і молоді громадянську свідомість і національну самосвідомість.

Національна самосвідомість особистості — розуміння і почуття належності до етнічної спільноти як результат освоєння культури, традицій, звичаїв свого народу. Вона включає: 1) усвідомлення себе як індивіда на основі уявлень і знань про свої природно-біологічні властивості, зовнішність («Я-національно-фізичне»); 2) усвідомлення себе як носія національної психології на основі пізнання впливу на психічні процеси, почуття, прояв волі, розуму, мовлення, належності до певної нації, народу («Я-національно-психологічне»); 3) усвідомлення себе як носія національних властивостей особистості на основі пізнання залежності своєї життєвої позиції, ставлення до дійсності, інших людей, праці від національної належності («Я-національно-соціальне»); 4) усвідомлене ставлення до історичного минулого, сучасного та майбутнього етносу, нації; 5) усвідомлене, дійове ставлення до духовних та матеріальних цінностей нації та стійка потреба у їх збереженні та примноженні; 6) усвідомлення особистістю власної відповідальності за

долю нації, її теперішнє і майбутнє. Завдяки національним особливостям особистість здатна зберегти наступність традицій і звичаїв свого народу, продовжити шлях його соціального і культурного розвитку [2, с. 117–118].

Функції національної самосвідомості особистості щодо людини і суспільства:

- стимулювання самопізнання, рефлексія власного «Я», віднаходження точки відліку і духовного джерела самотворення;
- пізнання національно-культурних традицій свого роду й народу, усвідомлення суспільної значущості власної діяльності та сенсу життя загалом;
- формування духовної основи й мудрості життя — почуття громадянського обов'язку та особистісної відповідальності перед попередніми й прийдешніми поколіннями;
- самореалізація особистості, максимальний вияв свого розумово-творчого й морально-духовного потенціалу, «чужому навчаючись і свого не цураючись»;
- усвідомлення національних особливостей і відмінностей менталітету, толерантне ставлення до інших народів і культур;
- збереження культурно-генетичного коду, збагачення та розвиток інтелектуального потенціалу нації, зменшення «відтоку мізків» за кордон і сприяння науково-технологічному прогресу та економічному зростанню, досягненню високих соціальних стандартів;
- виховання поваги до минулого рідного краю, усвідомлення історичної ролі і місії українців серед інших народів України та у світі;

• пошук відповідей на запитання: хто ми, якого роду-племені діти, якими були й чому такими стали, що вміли й чого навчилися?

Людина перебуває в координатах соціального простору нескінченного ланцюга поколінь «і мертвих, і живих, і ненароджених» (Т. Шевченко). Щоб пізнати себе, треба усвідомити своє місце на цій життєвій матриці, віднайти свою точку опертя, надати життю морально-духовного сенсу — ідентифікувати себе з національно-культурним середовищем. Однією зі складових особистісної кризи є «втрата соціальної ідентичності, звичної тотожності себе, свого „Я” з певними соціальними об'єктами-орієнтирами — суспільством, професією, способом життя, мовою, національністю, політичною позицією і багато чим іншим» [3, с. 257].

При недостатній сформованості національної самосвідомості виникає оманливе, ілюзорне відчуття «меншовартості», «другорядності» рідної мови, культури, врешті самого себе, що породжує комплекс національної і громадської неповноцінності, відсутність почуття власної гідності й гордості. Це нерідко призводить до збочення з правильного життєвого шляху — люди стають егоїстами, обивателями, пристосуванцями, різного роду перевертнями.

Національний маргінал — денационалізована особа, відірвана від живого, рідного ґрунту. Як доводять дослідження, така людина є вельми сприйнятливим, чутливим об'єктом для навіювання меркантильно-бездуховних, агресивно-деструктивних позицій і вслякого аморально-злочинного психологічного маніпулювання. Національне не може відчуватися від особистості без руйнування морально-духовних основ психіки. Знищення національної самосвідомості призводить до деперсоналізації, яка породжує дегуманізацію і деморалізацію: індивіди і цілі народи втрачають відчуття прав і обов'язків, гідності й честі, історичної ролі та місії, високі принципи життєдіяльності [1].

Студентські роки є визначальним етапом генезису національної самосвідомості, адже саме в цей період молода людина добивається найвищого інтелектуально-духовного рівня пізнання світу і себе як суб'єкта життєтворчості, наповнює конкретним змістом образ власного «Я», розвиває почуття соціальної ідентичності.

За результатами експериментальних досліджень [4] виявлено, що національна самосвідомість — це цілісне утворення, яке проходить

у своєму розвитку два рівні: 1) типологічний, на якому формується уявлення про етнічні особливості спільноти; 2) ідентифікаційний, на якому формується етнічна самоідентифікація.

У зв'язку з цим, формуванню національної самосвідомості студентської молоді, на наш погляд, може сприяти:

- пізнання етнокультурних особливостей українського народу (наприклад, викладання навчальних курсів «Основи етнопедagogіки», «Українознавство», «Історія українського мистецтва» та ін.) і формування національної гордості через наповнення змісту професійної підготовки національними ідеями і науково-культурними цінностями, ознайомлення з досягненнями і надбанням українського народу;

- пізнання етнопсихологічних особливостей українців (наприклад, викладання навчальних курсів «Основи етнопсихології», «Психологія самосвідомості» та ін.) та утвердження власної етнічної індивідуальності;

- залучення студентів до творення і збереження національної культури, зокрема через науково-пошукову і мистецьку діяльність, участь у громадсько-політичному житті і студентському самоврядуванні, шанобливе ставлення до історичних пам'яток і національних святинь;

- розвиток почуття власної гідності і внутрішньої свободи, подолання комплексу національної меншовартості і формування позитивної «Я-концепції», психокорекція етнічних стереотипів і формування позитивних міжетнічних установок;

- усвідомлення і щоденне публічне практикування свого «громадянсько-етнічного — Я», зокрема через послугування українською мовою як рідною або державною, поважне ставлення до символів державності (гімн, герб, прапор);

- плекання культури мовлення, запобігання мовної асиміляції, поважне ставлення до себе як носія рідної мови;

- поступова інтеграція в європейський освітній простір за умови збереження національних надбань української вищої освіти та ін.

У Київському університеті імені Бориса Грінченка одними з принципів корпоративної взаємодії, якими повинен керуватися кожен учасник університетської спільноти, є поважання, дотримання та примноження традицій Університету; послугування укра-

їнською мовою у діловому спілкуванні; зберігання традиційних національних цінностей і толерантне ставлення до культурної, расової, релігійної іншості.

Ідейним лідером нашого Університету є Борис Грінченко (1863–1910) — великий Просвітитель українського народу, освітній і громадський діяч, педагог, письменник, перекладач, літературознавець, вчений, мовознавець, етнограф, лексикограф, автор славнозвісного *Словаря української мови*. «... Україна. В цьому слові для мене все», — писав Борис Грінченко, а в листі до дружини Марії Загірні освідчувався: «У мене тепер є тільки два кохання: Україна і ти».

Однією з традицій Університету є використання елементів національного одягу у День державного прапора України (23 серпня), День Незалежності України (24 серпня), День народження Тараса Шевченка (9 березня) та День пам'яті Бориса Грінченка (6 травня).

Патріотичне виховання — центральне ядро у формуванні громадянської свідомості і національної самосвідомості молодого українця. Саме тому в Університеті приділяється велика увага цьому напрямку роботи. Так, наприклад, студентів і викладачів Педагогічного інституту поєднує тісна співпраця з козацько-патріотичними організаціями Києва та регіонів. Традиційними стали зустрічі з керівниками осередку українського козацтва, які проводить для студентів бесіди, круглі столи на патріотичні теми. Майбутні вихователі дошкільних закладів і вчителі початкової школи отримують багато нової та цікавої інформації про історію виникнення, походження та розвитку козацького руху, традиції та звичаї наших славних пращурів та зв'язок минулого з сьогоденням. Для студентів запроваджується факультатив-

ний курс з козацько-лицарського виховання, в Університеті створюється музейна експозиція «Українські старожитності» та «Українська народна вишивка», традиційними є проведення свят українського Віночка, українських народних ігор та ін. Здобуті знання і набутий практичний досвід майбутні педагоги будуть використовувати у роботі з дітьми, їх національно-патріотичному вихованні.

На жаль, в Україні на державному рівні проблема формування національної самосвідомості молоді не є пріоритетною. Навпаки, прийнятий Верховною Радою України сумнівний Закон «Про засади державної мовної політики» не сприяє національній консолідації українського суспільства, а розколює його за мовною ознакою, на угоду іншим принижуються почуття національної гідності українців, українська мова все більше витісняється зі сфери державного управління та інформаційного простору.

Вихід один — усім нам треба навчитися шанувати себе і сприяти розвитку етнічної самоідентичності дітей і молоді, формувати почуття національної самосвідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононенко П., *Національна педагогіка в реформуванні освіти*, «Освіта і управління» 1997, № 3, с. 19–30.
2. Приходько Ю., Юрченко В., *Психологічний словник-довідник*, Київ 2012, 328 с.
3. *Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод. посібник*, гол. ред. Доній В., Київ 1996, 792 с.
4. Хотинець В., *Формирование этнического самосознания студентов в процессе обучения в вузе*, «Вопросы психологии» 1980, № 3, с. 31–42.

